

แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี*

The Guidelines for Continuation of Gab-Bau Weaving Wisdom in Ban Chiangkeaw Community, Ubonratchathani Province

วิฑูรย์ ภาเรือง (Vitoon Parueng)^{**}

อภิชาติ ใจอารีย์ (Apichart Jai-aree)^{***}

จุฑาทิพย์ ถาวรรัตน์ (Chutathip Thawornratana)^{***}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ สภาพปัจจุบัน และเสนอแนะแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเสริมด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง การจัดประชุมกลุ่มย่อย กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน เจ้าอาวาส ตัวแทนครู ผู้อาวุโส ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนเยาวชน และกลุ่มสตรี จำนวน 29 คน และการสอบถามด้วยแบบสอบถามกับตัวแทนครัวเรือน จำนวน 402 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า ผ้ากบับ เป็นภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของชาวอุบลราชธานี ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต และการรังสรรค์บรรจงด้วยจิตวิญญาณ ออกมาเป็นลวดลายอันวิจิตร สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน มีเอกลักษณ์ที่สำคัญ คือ ทอจากผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย มีพื้นผิวเป็นเส้นทางตั้ง ขึ้นเด่นชัด ย้อมสีตามธรรมชาติ การทอผ้ากบับถูกนำมาเผยแพร่ในชุมชนบ้านเชียงแก้ว ปี พ.ศ. 2545 โดยชาวบ้านสามารถนำมาผสมผสานกับภูมิ

* บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อนำเสนอส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์มนุษยและชุมชน ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์มนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

The article is presented as a part of the Master's thesis Program Department of Human and Community Resource Development, Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University Kamphang saen campus.

** นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์มนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Undergraduate Master of Arts Program Department of Human and Community Resource Development, Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University Kamphang saen campus.

*** รองศาสตราจารย์ ดร. และอาจารย์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและร่วม ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์มนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

Associate Professor, Dr., and Dr. The thesis advisor, Department of Human and Community Resources Development, Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus.

ปัญหาการทอผ้าพื้นบ้านที่มีอยู่ดั้งเดิมและต่อยอดสร้างเป็นอาชีพเสริมได้ ต่อมาเมื่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปคนในชุมชนจึงเห็นความสำคัญของการทอผ้ากบับวันน้อยลง ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับด้านผู้รู้ ครูภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ด้านองค์ความรู้ทักษะและวิธีการทอและด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า อยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า อยู่ในระดับมาก สำหรับแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ได้เสนอแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 แนวทาง คือ การค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การถ่ายทอด การส่งเสริมกิจกรรม การเผยแพร่แลกเปลี่ยน และการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น เช่น การทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การสืบสาน, ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ

Abstract

This research aims to study the context of Gab-Bau weaving wisdom, current status and guidelines for the continuation of Gab-Bau weaving wisdom in Ban Chiangkeaw community, Ubonratchathani province. The qualitative and quantitative research were adapted in this research. Data collection was done by using document analysis, in-depth interview with semi-structured interview, focus group discussion with the key informants that were selected by using the purposive sampling method; community leaders, local wisdom elite, monk, teacher representative, elder, community representatives, youth representatives, and women's groups, totally 29 persons, and questionnaires with 402 community household representatives. Quantitative data were analyzed by using statistics including frequency, percentage, mean, and standard deviation. Qualitative data were analyzed by using content analysis.

The research results showed that Gab-Bau weaving was the wisdom of local people of Ubonratchathani province. This reflects the way of life and the elaborate spirit with a fine pattern continued to the present. Its unique identity is cotton or silk, woven into the path, and dyed natural. Gab-Bau weaving folk was introduced to the Ban Chiangkeaw community in 2002. The villagers integrated it with traditional folk wisdom. They also develop Gab-Bau weaving to be a part time job. Later, when the economic and social conditions changed, people in the community placed less importance on tapioca weaving. The opinions of the villagers on the current state of the local wisdom, the cloth weaving of the Ban Chiangkeaw community; in term of the local wisdom expert, local wisdom teachers, and local wisdom elite are medium level. Their opinions in the knowledge, skills and methods of weaving and the continuation of weaving wisdom are low level. Their opinions in the problem in the continuation of weaving wisdom are high level. For the way to continuation of Gab-Bau

weaving wisdom, there are eight directions including; research, conservation, rehabilitation, development, relaying, promoting activities, exchange, and to strengthen local wisdom elites. Such as local curriculum and establishment of community museums.

Keywords: Local Wisdom, Continuation, Gab-Bau Weaving Wisdom

บทนำ

ในปีพุทธศักราช 2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจึงต้องหันกลับมาแก้ไขปัญหาด้วยการมองไปที่ระดับรากหญ้าของประเทศให้มีความสามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงมุ่งไปที่การสร้างการพึ่งพาตนเองของชุมชน ด้วยนโยบายโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างความเจริญแก่ชุมชนให้สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยการผลิตและการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น และสามารถจำหน่ายในตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ (รุจิราภา บุญเจือ, 2548)

การดำเนินการดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัย **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** (local wisdom) ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของไทย เพราะภูมิปัญญาเกิดและพัฒนาในพื้นที่นั้น จึงเหมาะที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นนั้น ตรงตามบริบทปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554: 36 และอภิชาติ ใจอารีย์, 2555: 4) สอดคล้องกับการศึกษาของปราณศ์สุวรรณ ศักดิ์โสภณกุล (2550) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่สร้างขึ้นด้วยมือเป็นหลัก ใช้เป็นสื่อของสนองความเชื่อถือทางด้านประเพณี ศาสนา ใช้เพื่อความสวยงามสนองความสุขทางจิตใจและเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ โดยนำวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน

ภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นบ้าน นับเป็นผลงานที่สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏ พบว่า ราชอาณาจักรไทย มีการทอผ้าขึ้นใช้มาแล้วไม่ต่ำกว่า 2500 ปี โดยภูมิปัญญาการทอผ้ากบับของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นผ้าทอพื้นบ้านมีการคิดค้นและออกแบบลวดลายตามลักษณะต่างๆ ตามรูปแบบและวัฒนธรรมชีวิตความเป็นอยู่ของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการดำรงชีวิตที่มีความเรียบง่าย เข้ากับบริบทของชุมชนคนอีสาน ผ้าทอนอกจากจะนำมาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว ยังถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งนี้มีชัย แต่สุจริยา (2543) ได้กล่าวถึง ประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศ ตั้งแต่เมื่อคราว “เจ้าปางคำ” ตั้ง “นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” มีพระปฐมวรราชสุริยวงศ์เป็นเจ้าเมืองคนแรก ฉะนั้นไม่ว่า “บัว” หรือ “ปทุม” หรือ “อุบล” ก็ล้วนเป็นนามอันเกี่ยวกับเมืองอุบลมาโดยตลอด จนถึงปีพุทธศักราช 2543 ทางราชการ ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของรูปแบบ และแพรวพรรณที่ใช้ในการนุ่งห่มของชาวเมืองว่า ควรจะมีเอกลักษณ์สำคัญอย่างไร จนได้ลายผ้าอันมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ “ผ้ากบับ” อันเป็นเครื่องชี้ความมีเอกลักษณ์ และความเป็นอารยะของชุมชนนี้

บ้านเชียงแก้ว ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ในอดีตเคยประกอบอาชีพเสริมด้านการทอผ้าไหมพื้นบ้านโดยผู้หญิงจะมีบทบาทมากที่สุด เนื่องจากงานทอผ้าไหมเป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนรอบคอบ การทอผ้าพื้นบ้านของบ้านเชียงแก้วจะมีการปลุกม่อนเลี้ยงไหม การย้อมสีไหมจะเป็นการย้อมสีจากธรรมชาติ มีการคิดค้นเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น จากบรรพบุรุษในชุมชนและมีการสืบทอดการทอผ้าไหมตลอดจนการออกแบบลวดลายต่างๆ ของผ้าไหม ส่วนลวดลายผ้าไหมที่ได้รับการนิยมนิยมของชุมชนบ้านเชียงแก้วในสมัยนั้น คือ ลายไหมมัดหมี่ ซึ่งลวดลายต่างๆ สะท้อนถึงเอกลักษณ์ตามรูปแบบวิถีชีวิตของคนในชุมชนของชาวอีสาน มาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นลวดลายที่มีความสวยงามตามรูปแบบและเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านเชียงแก้ว แต่เมื่อวันเวลาเปลี่ยนแปลงไป เกือบ 50 ปีย้อนหลัง คนในชุมชนที่ยึดอาชีพการทอผ้าไหมแบบดั้งเดิม เริ่มไม่มีความสนใจในการปลุกม่อนเลี้ยงไหมเหมือนอดีต (เย็น แสงวงศ์, สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2559)

จนกระทั่งในปีพุทธศักราช 2545 ชาวบ้านเชียงแก้ว โดยการนำของนายคำดี สมสุข กำนันตำบลจิกเทิง ได้ประชุมคนในชุมชน เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางการประกอบอาชีพเสริมขึ้นให้กับคนในชุมชน โดยจะเน้นอาชีพการทอผ้ากบับ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี และสามารถนำมาผนวกเข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการทอผ้าของคนบ้านเชียงแก้ว ซึ่งคนในชุมชนต่างมีความรู้และทักษะด้านการทอผ้าที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งเครื่องมือในการทอผ้ากบับก็ไม่ได้แตกต่างจากการทอผ้าดั้งเดิมของคนบ้านเชียงแก้ว โดยการดำเนินการในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ. 2545 – 2554) เป็นไปด้วยดี และมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นชื่อกลุ่มสตรีทอผ้ากบับบ้านเชียงแก้ว โดยการนำเอาภูมิปัญญาการทอผ้ากบับมาออกแบบและคิดค้นลวดลายต่างๆ ซึ่งในขณะนั้น คุณยายโฮม โนนแก้ว เป็นคนผู้ฝึกสอนเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายและการทอผ้ากบับเพื่อให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของจังหวัดอุบลราชธานี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2554 การทอผ้ากบับบ้านเชียงแก้ว เริ่มประสบปัญหา คือ สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้ากบับบ้านเชียงแก้ว ได้ทยอยเลิกทอผ้าไปส่วนหนึ่งด้วยเหตุผลส่วนตัว เช่น สุขภาพไม่แข็งแรง ต้องดูแลหลาน และกลับมาประกอบอาชีพหลักจนไม่มีเวลามาทอผ้ากบับ เป็นต้น (จรัส วาไชย, สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2559)

ปัจจุบันทั้งผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนต่างตระหนักถึงความสำคัญของการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ อันเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัดจะสูญหายไป จึงสนใจที่จะค้นหาแนวทางการอนุรักษ์และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับให้คงอยู่กับชุมชนบ้านเชียงแก้วต่อไป เพราะต่างเห็นว่าทุนภูมิปัญญานับเป็นทุนที่สำคัญที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งเป็นคนในชุมชนบ้านเชียงแก้ว มีความสนใจที่จะศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเก็บไว้ให้คนในชุมชนและผู้สนใจได้ศึกษาต่อไป ตลอดจนด้านการค้นหาสถานภาพปัจจุบันและปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว และที่สำคัญที่สุด คือ การค้นหาแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับให้อยู่คู่กับชุมชนบ้านเชียงแก้วต่อไป ซึ่งคาดว่าผลการวิจัยดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนบ้านเชียงแก้ว มีทักษะความรู้และมีความตระหนัก ตลอดจนกระบวนการต่างๆ เกี่ยวกับการทอผ้ากบับ และสามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและชุมชนเกี่ยวกับอาชีพการทอผ้ากบับได้ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทภูมิปัญญาการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี

กรอบแนวคิดการวิจัย

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเน้นศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์อันแสดงถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชนบ้านเชียงแก้ว ความสัมพันธ์ต่อการดำเนินชีวิตทางด้านวัฒนธรรม สังคม การเมือง ฝ่ายจึงเป็นปัจจัยที่แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ซึ่งหากไม่มีการสืบทอด อาจทำให้เกิดความสูญเสียถึงความเป็นเอกลักษณ์ และถูกกลืนจากยุคปัจจุบัน วิถีชีวิตของชุมชนย่อมเกิดจากการจัดการทรัพยากรของคนในท้องถิ่น ด้วยความรู้ ของตนในท้องถิ่น เพื่อนำมาค้นหาแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี โดยผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่ผ่านการคิดอย่างถี่ถ้วนรอบคอบ และจากประสบการณ์ทั้งทางตรง คือ จากประสบการณ์ด้วยตนเอง คิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ หรือทางอ้อม จากการบอกเล่า หรือความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมา ประกอบกับความเชื่อต่างๆ ในท้องถิ่น มีการนำมาปฏิบัติในการปรับตัว แก้ปัญหา และดำรงชีวิตในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จนเกิดความสามารถ ความชัดเจนของชาวบ้าน และได้มีการพัฒนาสืบสานต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540: เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554: 36 และอภิชาติ ไจอารีย์, 2555: 4)

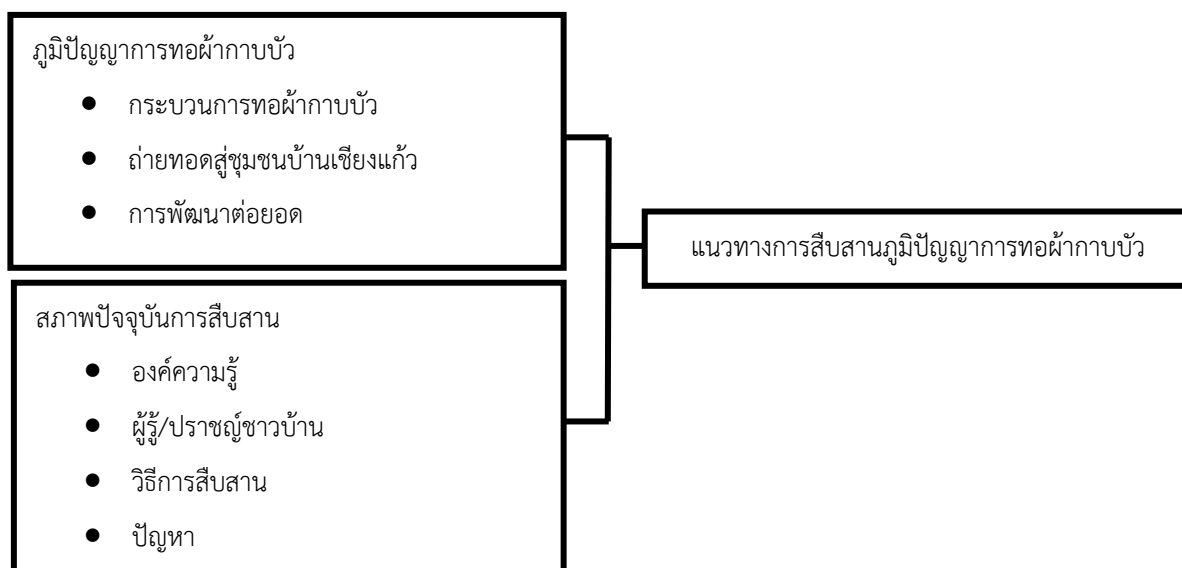
แนวคิดทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม (Social Capital) คือ ชุดของทรัพยากรที่ฝังตัวอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชน ซึ่งเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาทุนที่เป็นมนุษย์หรือเป็นเครือข่ายทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก ซึ่งมีคุณค่าต่อการเติบโตของเด็ก ทุนทางสังคมอาจจะมีอยู่ในครอบครัว และในชุมชนก็ได้ (Coleman, 1990: 300 ; 1994: 334 อ้างในจามะรี เชียงทอง, 2549: 162-163; รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2546 และอานันท์ กาญจนพันธ์, 2558) ส่วนประเวศ วะสี (2542) มองว่า ทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาวิกฤตของสังคมได้ โดยให้ความหมายทุนทางสังคมว่า “การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เพื่อแก้ปัญหาของสังคม”

แนวคิดเกี่ยวกับการทอผ้าพื้นบ้าน

แนวคิดเกี่ยวกับการทอผ้าพื้นบ้าน สามารถสรุปได้ว่า นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์ และสมัยโบราณ ตลอดจนสมัยปัจจุบัน มนุษย์มีความต้องการปัจจัยสี่ ในการดำรงชีวิต นั่นคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค แต่ในที่นี้จะกล่าวถึง เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งในปัจจุบัน เสื้อผ้าไม่ได้ใช้เพื่อป้องกันสภาพอากาศ และอันตรายอย่างอื่นเท่านั้น แต่ยังใส่เพื่อบ่งบอกวัฒนธรรมประเพณี ความเจริญก้าวหน้าของผู้ผลิตและสวมใส่ ไว้บ่งบอกชื่อสถานที่ทำงานโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ ไว้ใส่เพื่อให้เข้ากับงาน กิจกรรมและสภาพแวดล้อม เช่นเดียวกันกับผ้าทอพื้นบ้านและผ้าทอพื้นเมือง ที่บ่งบอกชนชั้นของผู้สวมใส่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ปาณี เดชวิทยพร, 2548 และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค, 2548) ฉะนั้น มนุษย์จึงมีความผูกพันกับผ้ามาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ผ้าจึงกลายเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตามคำกล่าวของวิสุตา สาณะเสน (2545) ที่กล่าวว่า “ผ้าเป็นสิ่งแรกที่โอบอ้อมต้อนรับชีวิตเมื่อมาสู่โลกนี้ ผ้าเป็นสิ่งสุดท้ายที่ห่อหุ้มร่างกายเมื่อต้องจากลาโลกนี้ไป”

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทบทวนเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเสริมด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมา และบริบทภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าอาวาส ตัวแทนครู ผู้อาวุโส ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทน

เยาวชน และกลุ่มสตรีที่เคยประกอบอาชีพการทอผ้ากบับัว รวมทั้งศึกษาเอกสาร แหล่งของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวกับการทอผ้า ตลอดจนการสำรวจชุมชน และแหล่งทอผ้ากบับัว

ขั้นตอนที่ 2 สํารวจสภาพและปัญหาสู่การค้นหานแนวทาง

1. การศึกษาสภาพและปัญหาปัจจุบันเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว โดยใช้การสอบถามด้วยแบบสอบถามเรื่องสภาพและปัญหาปัจจุบันของการสืบสานภูมิปัญญาการท้องถิ่นการทอผ้ากบับัว กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างที่ และการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) กับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าอาวาส ตัวแทนครู ผู้อาวุโส ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนเยาวชน และกลุ่มสตรีที่เคยประกอบอาชีพการทอผ้ากบับัว

2. การศึกษาแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี โดยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง และจัดประชุมระดมความคิดกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทอผ้ากบับัว ได้แก่ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมกาญจนาภิเษกอุบลราชธานี อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี พัฒนาชุมชนอำเภอตาลสุม บุคลากรทางการศึกษาจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอตาลสุม และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจิกเทิง ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าอาวาส ตัวแทนครู ผู้อาวุโส ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนเยาวชน และกลุ่มสตรีที่เคยประกอบอาชีพการทอผ้ากบับัว

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากร ได้แก่ สมาชิกชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านเชียงแก้ว จำนวน 876 คน และ หมู่ที่ 4 บ้านเชียงแก้ว จำนวน 806 คน รวมทั้งสิ้น 1,682 คน

กลุ่มตัวอย่าง การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครอบครัวที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี และต้องอาศัยอยู่ในชุมชนไม่ต่ำกว่า 1 ปี ในหมู่ที่ 3 บ้านเชียงแก้ว จำนวน 213 ครัวเรือน และหมู่ที่ 4 บ้านเชียงแก้ว จำนวน 189 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 402 ครัวเรือน โดยเก็บทุกครัวเรือน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ตามข้อมูลที่ต้องการ ดังนี้ ชุดที่ 1 บริบท สภาพและปัญหาปัจจุบันเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับัว ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าอาวาส ตัวแทนครู ผู้อาวุโส ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนเยาวชน และกลุ่มสตรีที่เคยประกอบอาชีพการทอผ้ากบับัว ที่เลือกแบบเจาะจง จำนวน 29 คน และ ชุดที่ 2 แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว ได้แก่ ตัวแทนเจ้าหน้าที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมกาญจนาภิเษกอุบลราชธานี อาจารย์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี พัฒนาชุมชนอำเภอตาลสุม บุคลากรทางการศึกษาจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอตาลสุม และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจิกเทิง ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าอาวาส ตัวแทนครู ผู้อาวุโส ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนเยาวชน และกลุ่มสตรีที่เคยประกอบอาชีพการทอผ้ากบับัว จำนวน 35 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และบริบทภูมิปัญญาการทอผ้า กาบบัวของชุมชนบ้าน เชียงแก้ว

2. แบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาปัจจุบันของการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า กาบบัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น และการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ด้าน คือ การค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การถ่ายทอด การส่งเสริมกิจกรรม การเผยแพร่แลกเปลี่ยน และการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น คือ ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับ การศึกษา อาชีพ รายได้รวมต่อครัวเรือน และระยะเวลาในการตั้งบ้านเรือน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้า กาบบัวของ ชุมชนบ้านเชียงแก้ว โดยจะแบ่งประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) สร้างตามมาตรวัดของ Likert โดยให้ เลือกเพียงคำตอบเดียว ดังต่อไปนี้

มากที่สุด	ให้ค่าเท่ากับ	5	คะแนน
มาก	ให้ค่าเท่ากับ	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้ค่าเท่ากับ	3	คะแนน
น้อย	ให้ค่าเท่ากับ	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้ค่าเท่ากับ	1	คะแนน

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดที่ถามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหา แนว ททางการสืบสาน และข้อเสนอแนะ

แบบสอบถามมีค่าความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นของ แบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .875 โดยด้านองค์ความรู้ ทักษะและวิธีการทอผ้า เท่ากับ .963 ด้านผู้รู้ ครูภูมิ ปัญญา และปราชญ์ชุมชน เท่ากับ .670 ด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า กาบบัว เท่ากับ .958 และด้าน ปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า กาบบัว เท่ากับ .967

3. แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง และข้อคำถามในการจัดประชุมกลุ่มย่อยเกี่ยวกับแนวทางการสืบ สานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้า กาบบัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพและปัญหาปัจจุบันของการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า การทอผ้า กาบบัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

เกณฑ์การแปลผลตามวิธีการของ (Best, 1997: 190) แบบจำแนกแต่ละช่วงย่อยออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

คะแนน	ระดับความคิดเห็น
1.00 - 1.49	เห็นด้วยน้อยที่สุด
1.50 - 2.49	เห็นด้วยน้อย
2.50 - 3.49	เห็นด้วยปานกลาง
3.50 - 4.49	เห็นด้วยมาก
4.50 - 5.00	เห็นด้วยมากที่สุด

ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้อง จัดหมวดหมู่ตามประเด็นปัญหาและทำการตีความจากข้อมูลที่ได้ ตามกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล (content analysis) เพื่อสรุปประเด็นตามกลุ่มข้อมูลและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้อมูล ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของข้อมูลและข้อค้นพบตลอดกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ (credibility) ด้วยเทคนิคสามเส้า (triangulation technique) (ผ่องพรรณ ทรัพย์มงคลกุล และสุภาพ นัตรารณ, 2555)

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

บริบทภูมิปัญญาการทอผ้ากาบบัว

จังหวัดอุบลราชธานี มีชื่อเสียงในด้านการทอผ้าพื้นเมืองมาช้านาน เห็นได้จากวรรณกรรมโบราณ อีสานและประวัติศาสตร์ ปรากฏให้เห็นเด่นชัดถึงความประณีตสวยงาม แสดงออกถึงภูมิปัญญาของผู้ทอผ้าที่ได้รังสรรค์บรรจงด้วยจิตวิญญาณ ออกมาเป็นลวดลายอันวิจิตร สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า ผ้ากาบบัว ทั้งนี้ ประเวศ วะสี (2537: 5) กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทยที่เป็นรากฐานของสังคมโดยเฉพาะและเป็นสิ่งซึ่งแสดงพลังของชาติให้ปรากฏ เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเป็นธรรมชาติหรือเป็นความงามตามธรรมชาติ เกิดจากการสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนและสังคม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับ ผ้ากาบบัว ที่ถูกพัฒนาจนกลายเป็นเอกลักษณ์เมืองอุบลราชธานี มีความเหมาะสมกับชื่อจังหวัด ยังมีความหมายถึงเชื้อสายบรรพบุรุษที่สืบเนื่องมาจาก “นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” อีกด้วย (มีชัย แต่สุจริยา, 2543)

“... ในปี พ.ศ. 2543 นายศิระ แสงมณี ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีในสมัยนั้นได้เรียกประชุมคณะทำงานเพื่อค้นหาผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่า ผ้าเยียรบับลาว เมืองอุบล คือผ้ากาบบัว...เมืองอุบลและดอกไม้ประจำจังหวัดอุบลราชธานีคือ “ดอกบัว” จึงได้นำเอามาติดกันให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี และได้บทสรุปว่าจะนำผ้ากาบบัว มาเป็นผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี...”

เยาวลักษณ์ ทองทวี หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมด้านหม่อนไหม

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (อุบลราชธานี)

(สัมภาษณ์, 26 ธันวาคม พ.ศ. 2559)

ผ้าก๊อบบัวในชุมชนบ้านเชียงแก้ว ในปีพุทธศักราช 2545 โดยการนำของนายคำดี สมสุข กำนันตำบลจิกเทิงในสมัยนั้น ได้ประชุมคนในชุมชน เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางการประกอบอาชีพเสริมขึ้นให้กับคนในชุมชน โดยจะเน้นอาชีพการทอผ้าก๊อบบัว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุบลราชธานี และสามารถนำมาผนวกเข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการทอผ้าของคนบ้านเชียงแก้ว ที่คนในชุมชนต่างมีความรู้และทักษะด้านการทอผ้าที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งเครื่องมือในการทอผ้าก๊อบบัวก็ไม่ได้แตกต่างจากการทอผ้าดั้งเดิมของคนบ้านเชียงแก้ว จึงสามารถนำมาผสมผสานและต่อยอดสร้างเป็นอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนได้ เมื่อมติในที่ประชุมเห็นชอบพร้อมกัน ชุมชนบ้านเชียงแก้วจึงร่วมกันจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า โดยนำมารวมกันไว้ที่ทำการกำนันตำบลจิกเทิง เพื่อเรียนรู้การทอผ้าร่วมกันต่อไปโดยการดำเนินการในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ. 2545 – 2554) เป็นไปด้วยดี และมีการจัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าก๊อบบัวบ้านเชียงแก้ว มีออกแบบและคิดค้นลวดลายต่างๆ ซึ่งในขณะนั้น นางโฮม โนนแก้ว เป็นคนผู้ฝึกสอนเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายและการทอผ้าก๊อบบัว เพื่อให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของจังหวัดอุบลราชธานี

โดยในระยะแรกการดำเนินงานของกลุ่มสตรีทอผ้าก๊อบบัวบ้านเชียงแก้ว ดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย นางสุตาพร บุญมี พัฒนาการประสานงาน ตำบลจิกเทิง อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ในสมัยนั้นได้นำไปประกวดที่ว่าการอำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี และได้รับรางวัลชนะเลิศ ทำให้กลุ่มสมาชิกมีกำลังใจในการดำเนินงาน ต่อมาได้ส่งไปประกวด ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้รางวัลระดับ 3 ดาว นอกจากนั้น ทางกลุ่มสตรีทอผ้าก๊อบบัวบ้านเชียงแก้ว ได้นำสมาชิกเข้าร่วมอบรมความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าก๊อบบัวจาก มีชัย แต่สุจริยา ณ โรงแรม เนวาด้า แกรนด์ อุบลราชธานี เพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้และประสบการณ์ให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ทำให้ผ้าก๊อบบัวบ้านเชียงแก้วเป็นที่ต้องการของท้องตลาด มีการสั่งสินค้าตั้งแต่เริ่มทอ จนทำให้สมาชิกไม่มีเวลาพักผ่อนทุ่มเทให้กับการทอผ้าก๊อบบัวทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน เช่น โรงเรียนชุมชนบ้านเชียงแก้ว และองค์การบริหารส่วนตำบลจิกเทิง และหน่วยงานต่างๆ ที่ขึ้นชอบความงามของผ้าก๊อบบัว ได้สั่งซื้ออย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดรายได้ขึ้นภายในกลุ่ม

เมื่อวันเวลาผ่านไป ทางสมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าก๊อบบัวบ้านเชียงแก้ว หมู่ที่ 3 ได้เกิดปัญหา คือ ปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่มเรื่องค่าใช้จ่าย สมาชิกบางคนนำผ้าไปขาย แต่ไม่ได้เงินมาตามจำนวน มีเพียงตัวเลข แต่ยอดเงินไม่มี ทำให้เกิดประเด็นความแตกแยกขึ้น เมื่อเคลียปัญหาไม่ลงตัว จึงทำให้ต่างฝ่ายต่างไม่สนใจกันจึงทำให้กลุ่มสตรีทอผ้าก๊อบบัวบ้านเชียงแก้ว หมู่ที่ 3 แตกแยกกันไป และปัญหาอีกอย่างคือเรื่องสุขภาพร่างกายที่เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา และส่วนใหญ่หันกลับมาประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา

“... ช่วงแรกแม่รีบเร่งทอผ้าก๊อบบัวให้ได้เยอะๆ ทอผ้าในช่วงกลางคืนด้วย การทอผ้าแต่ก่อนสนุกสนานมาก สมาชิกในกลุ่มมีความขยันขันแข็งช่วยกัน เรียนรู้ร่วมกัน ได้เงินมาก็แบ่งปันกันไปคนละเล็กน้อย แต่พองานเยอะเข้า เงินก็เยอะตามไปทุกคนเริ่มจะเกิดความแตกแยกกัน สุดท้ายก็ต้องแตกแยกกันจริงๆ เพราะไม่ลงตัวเรื่องเงิน เมื่อแยกกลุ่มไปแล้วก็แบ่งกันไปทุกอย่าง ก็ พิม อัก อุภรณ์การทอผ้าก๊อบบัว ได้แบ่งกันไปคนละอันสองอัน บางคนก็สุขภาพไม่ดี บางคนก็กลับไปทำนาเหมือนเดิม ...”

พลั่ว สมเสนาะ ประธานกลุ่มสตรีทอผ้าก๊อบบัวบ้านเชียงแก้ว (31 ธันวาคม พ.ศ. 2559)

“... ทุกวันนี้วัยรุ่นสมัยใหม่เขาไม่สนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการทอผ้ากบับแล้ว เขาเน้นความทันสมัยหาซื้อเสื้อผ้าตามตลาดมาสวมใส่ เพราะว่าราคาถูก และเขาก็ไม่นิยมผ้ากบับ เขาบอกว่า เขย ไม่ทันสมัยหมดรุ่นยาก็ทุกอย่างคงจบเหลือเพียงแค่ตำนานผ้ากบับบ้านเชียงแก้ว”

จรัส วางไชย สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้ากบับบ้านเชียงแก้ว (30 ธันวาคม พ.ศ. 2559)

ลวดลาย เอกลักษณ์ของผ้ากบับ

เทคนิคการทอผ้ากบับเป็นกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นฝีมือเชิงช่างทอผ้าชาวอุบล โดยอาจก่อให้เกิดผ้าตามลักษณะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการใช้งาน ฉะนั้น ลวดลายและเอกลักษณ์ของผ้ากบับเมืองอุบล จึงมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากเทคนิคการทอผ้าอื่นๆ

ลักษณะของผ้ากบับเป็นลายผ้าเอกลักษณ์ อาจทอด้วยฝ้ายหรือไหม ประกอบด้วยเส้นยืน ย้อมอย่างน้อยสองสี เป็นริ้วตามลักษณะ "ซิ่นทิว" นอกจากนี้ ยังทอพุ่งด้วยไหมสีมับไม (ไหมปั่นเกลียวทางกระรอก) มัดหมี่และขีด สีผ้ากบับ เป็นสีของกบับ หรือกลีบบัว ซึ่งไล่จาก สีอ่อนไปแก่ จากขาว ชมพู เทา เขียว น้ำตาล ซึ่งผ้ากบับมีความหมายและเหมาะสมสอดคล้องกับชื่อของจังหวัดอุบลราชธานี แบ่งเป็น **ผ้ากบับธรรมดา** คือ ผ้าทอที่ใช้เส้นด้ายยืนอย่างน้อย 2 สี ทอเป็นพื้นลายริ้วตามลักษณะซิ่นทิว และใช้เส้นด้ายพุ่งทอเป็นลาย คั่นด้วยทางกระรอก (ควบเส้น) มัดหมี่ และขีด **ผ้ากบับจก** คือ ผ้าทอที่ใช้เส้นด้ายยืนอย่างน้อย 2 สี ทอเป็นพื้นลายริ้วตามลักษณะซิ่นทิว และเพิ่มด้ายพุ่งพิเศษ โดยการจกเป็นลวดลาย กระจุกดาว หรือเกาเหลาดาว ซึ่งอาจมีเป็นช่วงกลุ่มหรือกระจายทั่วทั้งผืนผ้า และ **ผ้ากบับคำ** คือ ผ้าทอที่มีหรือไม่มีลายริ้วก็ได้ เป็นฝ้ายยกหรือผ้าขีดที่ใช้เส้นด้ายพุ่งเพิ่มพิเศษ คือ ดิ้นทอง อาจสอดแทรกด้วยดิ้นเงินหรือไหม สีต่างๆไปตามลวดลายบนลายพื้น และคั่นด้วยมัดหมี่

ภาพที่ 2-4 ลวดลายผ้ากบับธรรมดา ผ้ากบับจก และผ้ากบับคำ

ที่มา: ระบบสารสนเทศศูนย์อนุรักษ์ผ้าไหม สำนักอนุรักษ์และตรวจสอบมาตรฐานหม่อนไหม กรมหม่อนไหม (2558)

บริบทภูมิปัญญาการทอผ้ากบัวของชาวบ้านเชียงแก้ว มีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของชุมชนตำบลโคกจาน กล่าวคือ เป็นสิ่งทอที่งดงาม มีคุณภาพที่โดดเด่น ลักษณะเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความเชื่อ และสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา จึงทำให้ผ้าไหมมีคุณค่า และมีบทบาทสำคัญ ที่บ่งชี้ถึงความเป็นมาของชุมชน แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ การค้นการคิด การประดิษฐ์ การแก้ไขปรับปรุงประยุกต์ให้มีความเหมาะสมลงตัว กลายเป็นจารีต ประเพณีและวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลานสืบต่อไป การสืบทอดและพัฒนาการของการทอผ้าไหมโดยวิธีการสอนกันเองในชุมชนจาก ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ สู่ลูกหลาน เป็นการเรียนรู้กันภายในชุมชน (ล่อ ไชโยธา, 2551) ส่วนสถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการสืบสานภูมิปัญญาหลายๆแห่งต่างประสบปัญหาเหมือนกัน คือ นับวันจะยิ่งลดความสำคัญลง ไม่มีผู้สืบทอดต่อ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ (ชานนท์ วิสุทธิชานนท์, 2557)

สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว

การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน ทุกหลังคาเรือนของบ้านเชียงแก้ว หมู่ 3 และหมู่ 4 จำนวน 402 ครัวเรือน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของตัวแทนครัวเรือนชุมชนบ้านเชียงแก้ว จำนวน 402 ครัวเรือน ที่ตอบแบบสอบถามพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 274 คน คิดเป็นร้อยละ 68.20 โดยอายุอยู่ระหว่าง 21 - 79 ปี ระดับการศึกษาของตัวแทนครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีการศึกษาระดับ ประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 รองลงมา คือ ระดับปริญญาตรี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 12.40 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 48.0 มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท จำนวน 170 คน คิดเป็นร้อยละ 42.30 ระยะเวลาในการตั้งบ้านเรือน พบว่า ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือน มากกว่า 50 ปี จำนวน 146 คนคิดเป็นร้อยละ 36.30 รองลงมาตั้งบ้านเรือน ระหว่าง 31 - 40 ปี จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 21.90 (ตารางที่ 1)

สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบัวของชุมชนบ้านเชียงแก้ว จากการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.64$, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.79$, S.D. = 1.20) 2) ด้านผู้รู้ ภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.14$, S.D. = 0.63) 3) ด้านองค์ความรู้ทักษะและวิธีการทอ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.43$, S.D. = 1.04) และ 4) ด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า ($\bar{x} = 2.07$, S.D. = 0.82) อยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ (ตารางที่ 1) ทั้งนี้เนื่องมาจากการทอผ้ากบัวเป็นภูมิปัญญามาวบ้านเชียงแก้วนำเข้ามาส่งเสริมให้คนในชุมชนทำเป็นอาชีพเสริม จึงมีผู้รู้เกี่ยวกับกรรมวิธีการทอผ้าไม่มากนัก การนำเอามาผสมผสานกับภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นบ้านเดิมเป็นเรื่องที่ย่างยากพอสมควร ประกอบกับในระยะ 10 ปีหลังมีนโยบายการประกันราคาข้าว ทำให้ข้าวมีราคาแพงขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยกเลิกการทอผ้าหัน

กลับมาทำนากันแทบทุกหลังคาเรือน รวมทั้งผู้รู้ก็มีอายุมากขึ้น ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับจึงเกือบจะสูญหายไปจากชุมชน ดังนั้นเมื่อสอบถามความคิดเห็นจากชาวบ้าน จึงมีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการสืบสานอยู่ในระดับมาก และด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการบูรณาการในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยน ไม่มีการรณรงค์ให้สวมใส่เสื้อผ้าที่ทอจากผ้ากบับหรือผ้าทอพื้นบ้าน เป็นต้น

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับในภาพรวม

(n=402)

สภาพปัจจุบันและปัญหาการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านองค์ความรู้ทักษะและวิธีการทอ	2.43	1.04	น้อย
ด้านผู้รู้ ครูภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน	3.14	0.63	ปานกลาง
ด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า	2.07	0.82	น้อย
ด้านปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า	3.79	1.20	มาก
รวม	2.64	0.46	ปานกลาง

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในแต่ละด้าน ด้านองค์ความรู้ทักษะและวิธีการทอ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.43$, S.D. = 1.04) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มี 1 ข้อที่มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ 1) ท่านมีทักษะในการดูแลและซ่อมบำรุงเครื่องมือในการทอผ้ากบับได้เป็นอย่างดี ($\bar{x} = 2.62$, S.D. = 1.23) ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับน้อยทุกข้อ (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว ด้านองค์ความรู้ ทักษะและวิธีการทอผ้า

(n=402)

สภาพการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านองค์ความรู้ทักษะ และวิธีการทอผ้า			
1. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ	2.47	1.07	น้อย
2. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับการทอผ้ากบับเพียงพอจนสามารถถ่ายทอดให้คนในชุมชนบ้านเชียงแก้ว	2.47	1.09	น้อย
3. ท่านยังต้องศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทอผ้ากบับ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะของตนเองจนสามารถสร้างรายได้ให้ครอบครัว	2.48	1.15	น้อย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

สภาพการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
4. ท่านรู้จักขั้นตอนและวิธีการทอผ้า ตั้งแต่เริ่มต้น จนสำเร็จเป็นผืนผ้ากบับ	2.36	1.15	น้อย
5. ท่านมีทักษะในการคิดค้นและออกแบบลวดลายผ้ากบับจนสามารถสร้างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นได้	2.08	1.11	น้อย
6. ท่านมีทักษะในการทอผ้ากบับ จนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน	2.47	1.15	น้อย
7. ท่านมีเทคนิคพิเศษในการทอผ้ากบับ เช่น ผ้ากบับธรรมดา ผ้ากบับจก และผ้ากบับคำ เป็นต้น	2.46	1.13	น้อย
8. ท่านมีทักษะในการดูแลและซ่อมบำรุงเครื่องมือในการทอผ้ากบับได้เป็นอย่างดี	2.62	1.23	ปานกลาง
9. ท่านมีความรู้ ความสามารถในการนำผ้ากบับมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนจนเป็นที่ยอมรับ	2.44	1.15	น้อย
10. ท่านมีความสามารถในการทอผ้ากบับ ได้ตามรูปแบบที่ต้องการ และสามารถสอนให้คนอื่นเรียนรู้ตามได้	2.44	1.19	น้อย
รวม	2.43	1.04	น้อย

ด้านผู้รู้ ภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน

ด้านผู้รู้ ภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.14, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก คือ 1) ชุมชนของท่านมีผู้รู้ ภูมิปัญญาและปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับเพียงพอสำหรับการถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง ($\bar{x}$ = 3.92, S.D. = 1.04) รองลงมา ได้แก่ 2) ชุมชนของท่านมีผู้รู้ ภูมิปัญญาและปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับที่มีความเชี่ยวชาญจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ($\bar{x}$ = 3.88, S.D. = 0.98) และ 3) ผู้รู้ ภูมิปัญญาและปราชญ์ชุมชน เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ในชุมชนของท่านมีการถ่ายทอดความรู้และทักษะเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับกับคนในชุมชนอยู่เสมอ ($\bar{x}$ = 2.81, S.D. = 0.95) ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับของ
ชุมชนบ้านเชียงแก้ว ด้านผู้รู้ ภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน

(n=402)

สภาพการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านผู้รู้ ภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน			
1. ชุมชนของท่านมีผู้รู้ ภูมิปัญญาและปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับเพียงพอสำหรับการถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง	3.92	1.04	มาก
2. ชุมชนของท่านมีผู้รู้ ภูมิปัญญาและปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับที่มีความเชี่ยวชาญจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน	3.88	0.98	มาก
3. ผู้รู้ ภูมิปัญญาและปราชญ์ชุมชน เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ในชุมชนของท่านมีการถ่ายทอดความรู้และทักษะเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับกับคนในชุมชนอยู่เสมอๆ	2.81	0.95	ปานกลาง
4. ผู้รู้ ภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ในชุมชนของท่านมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้าเสมอ	2.69	0.96	ปานกลาง
5. ผู้รู้ ภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ในชุมชนของท่านได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในชุมชน เพื่อการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับอย่างต่อเนื่อง	2.44	0.87	น้อย
รวม	3.14	0.63	ปานกลาง

ด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า

ด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.07$, S.D. = 0.82) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ชุมชนมีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการทอผ้ากบับในด้านต่างๆ โดยมุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างเป็นระบบ ($\bar{x} = 2.13$, S.D. = 0.92) รองลงมาได้แก่ 2) ชุมชนมีพิพิธภัณฑ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ($\bar{x} = 2.11$, S.D. = 1.33) และ 3) ชุมชนมีการจัดกิจกรรมประกวดผ้ากบับในประเพณีต่างๆของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของผ้ากบับ ($\bar{x} = 2.10$, S.D. = 0.92) ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากาทับของ
ชุมชนบ้านเชียงแก้ว ด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า

(n=402)

สภาพการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากาทับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า			
การค้นคว้าวิจัย			
1. ชุมชนมีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการทอผ้ากาทับในด้านต่างๆ โดยมุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต จนถึงปัจจุบันอย่างเป็นระบบ	2.13	0.92	น้อย
2. ชุมชนมีการทำวิจัยร่วมกับหน่วยงานภายนอกเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากาทับ โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลวิจัยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	2.11	0.94	น้อย
การอนุรักษ์			
3. ชุมชนมีการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาการทอผ้ากาทับ ผ่านกิจกรรมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	2.13	0.91	น้อย
4. ชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ภูมิปัญญาการทอผ้ากาทับ	2.07	0.90	น้อย
5. ชุมชนมีส่งเสริมสนับสนุนการแต่งกายด้วยผ้ากาทับในกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น ประเพณีการแข่งบั้งไฟ เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกของความเป็นท้องถิ่นของตนเอง	2.08	0.95	น้อย
6. ชุมชนมีพิพิธภัณฑ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากาทับ	2.11	1.33	น้อย
7. ชุมชนมีการจัดกิจกรรมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของผ้ากาทับที่มีต่อวิถีชีวิตความเป็นมาของชุมชน เพื่อสร้างความรู้และความภูมิใจให้กับชุมชน	2.09	0.92	น้อย
การฟื้นฟู			
8. ชุมชนมีการนำเอาภูมิปัญญาการทอผ้ากาทับ กลับมาทำให้มีคุณค่าและให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ	2.11	0.93	น้อย
9. ชุมชนมีการจัดกิจกรรมประกวดผ้ากาทับในประเพณีต่างๆของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของผ้ากาทับ	2.10	0.92	น้อย
การพัฒนา			
10. ชุมชนมีการปรับปรุงภูมิปัญญาการทอผ้ากาทับให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน	2.08	0.93	น้อย

ตารางที่ 4 (ต่อ)

สภาพการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
11. ชุมชนใช้ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ เป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพ	2.07	0.90	น้อย
การถ่ายทอด			
13. ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการผลิตผ้ากบับให้คนชุมชน และมีหลักสูตรการสอนการทอผ้ากบับจากครูภูมิปัญญาในท้องถิ่น	2.08	0.90	น้อย
14. ชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ โดยสอนผ่านทางสถาบันครอบครัว แม่สอนลูก	2.09	0.93	น้อย
การส่งเสริมกิจกรรม			
15. ชุมชนมีการสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้ากบับร่วมกันในชุมชน	1.96	0.87	น้อย
16. ชุมชนมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริม และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้ากบับอย่างต่อเนื่อง	2.00	0.87	น้อย
การเผยแพร่แลกเปลี่ยน			
17. ชุมชนมีการสนับสนุนการเผยแพร่ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับอย่างกว้างขวาง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งภายในและภายนอกชุมชน	2.02	0.90	น้อย
18. ชุมชนจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน ให้ประชาชนเข้าใจ	2.00	0.90	น้อย
การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น			
19. ชุมชนสนับสนุนให้ผู้รู้ ครูภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้าน ได้พัฒนาความรู้ความสามารถ เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากบับอย่างเต็มที่	1.98	0.90	น้อย
20. ชุมชนมีการยกย่อง เชิดชูเกียรติผู้รู้ ครูภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน ด้านภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การประกาศเกียรติคุณ ให้ทุนสนับสนุน เป็นต้น	1.98	0.90	น้อย
รวม	2.07	0.82	น้อย

ด้านปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า

ด้านปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.79$, S.D. = 1.20) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ท่านคิดว่าผ้ากบับกำลังจะสูญหายไปจากชุมชน เนื่องจากคนในชุมชน ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ($\bar{x} = 3.90$, S.D. = 1.26) รองลงมา ได้แก่ 2) ท่านคิดว่าผ้ากบับกำลังจะสูญหายไปจากชุมชน เนื่องจากว่าไม่มี

ผู้ที่มีความสามารถในการสานต่อภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ($\bar{x} = 3.87$, S.D. = 1.27) และ 3) ท่านคิดว่าชุมชนมีผู้รู้ คุรุภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน แต่ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างพอเพียงและต่อเนื่อง เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การตลาด เป็นต้น ($\bar{x} = 3.82$, S.D. = 1.27) ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับของชุมชนบ้านเชียงแก้ว ด้านปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า

(n=402)

สภาพการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า			
1. ท่านคิดว่าผ้ากบับกำลังจะสูญหายไปจากชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ	3.90	1.26	มาก
2. ท่านคิดว่าผ้ากบับกำลังจะสูญหายไปจากชุมชน เนื่องจากว่าไม่มีผู้ที่มีความสามารถในการสานต่อภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ	3.87	1.27	มาก
3. ท่านคิดว่าชุมชนมีผู้รู้ คุรุภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน แต่ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างพอเพียงและต่อเนื่อง เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การตลาด เป็นต้น	3.82	1.27	มาก
4. ผู้นำชุมชนยังให้ความสำคัญและสนับสนุนการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง	3.80	1.24	มาก
5. ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับเป็นขั้นตอนที่ค่อนข้างซับซ้อนยุ่งยาก จึงทำให้คนในชุมชนบางส่วนหันไปประกอบอาชีพอื่น	3.77	1.26	มาก
6. ผ้ากบับมีข้อจำกัดในการนำมาตัดเย็บเพื่อใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวัน คนส่วนใหญ่จึงไม่ให้ความสำคัญ	3.76	1.28	มาก
7. ผู้รู้ คุรุภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และทักษะการทอผ้ากบับค่อนข้างจำกัด	3.76	1.27	มาก
8. กระบวนการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ยังขาดความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียน อบต. เป็นต้น	3.74	1.28	มาก
9. ชุมชนยังขาดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ซึ่งจะเป็แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน	3.72	1.26	มาก
10. เยาวชนรุ่นหลังมีค่านิยมและมุมมองว่าการสวมใส่ผ้ากบับไม่ทันสมัยและเชย	3.73	1.30	มาก
รวม	3.79	1.20	มาก

แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ

จากการประชุมระดมความคิดและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 35 คน ผลการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัยและรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ จัดทำเป็นฐานข้อมูลทั้งในรูปแบบเอกสาร หรือสารสนเทศที่ถูกต้องและเป็นระบบ เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลให้คนในชุมชนหรือคนทั่วไปที่สนใจได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมา เอกลักษณะสำคัญ กระบวนการทอ และสภาพการณ์ในปัจจุบัน รวมทั้งการร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวิจัยและพัฒนาตลาดการทอแบบใหม่ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป และสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2. การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากบับ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลจิกเทิง ร่วมกับสถานศึกษาในชุมชนและชาวบ้าน เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน กระบวนการทอผ้ากบับ อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

3. การฟื้นฟู สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ เช่น กรรมวิธีในการย้อมเส้นด้ายด้วยสีธรรมชาติ การรีดพื้นลวดลายโบราณ เป็นต้น รวมทั้งการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด ด้วยการทำหลักสูตรท้องถิ่น “ภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ” โดยให้โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลจิกเทิงนำไปสอนแก่นักเรียนในโรงเรียน และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ เช่น การสวมเสื้อที่ทอจากผ้ากบับในวันสำคัญ เป็นต้น ตลอดจนคนในชุมชนได้เรียนรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

6. การส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการทอผ้ากบับ กลุ่มสตรีผู้ทอผ้ากบับ หรือกลุ่มเยาวชนคนเชียงใหม่เพื่อการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ และการสร้างเครือข่าย

7. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง ด้วยการจัดทำสื่อ ป้ายโปสเตอร์ หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้า กาบบัว และภูมิปัญญาหรือของเด่นของดี วัฒนธรรมอันดีงาน ผลิตภัณฑ์ชุมชนของตำบล

8. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น ผู้รู้ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ เช่น การประกาศขึ้นทะเบียนครูภูมิปัญญาการทอผ้า กาบบัวของตำบล การมอบรางวัลครูภูมิปัญญาที่ทำงานส่งเสริมอาชีพในชุมชน เป็นต้น

แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า กาบบัว ชำตัน สอดคล้องกับการศึกษาของอารีรัตน์ พุฒิรุ่งโรจน์ (2557) อภิชาติ ไจอารีย์ (2557) และ อรณิชา ทศตา สุภัญญา ใจอดทน และจันทร์จิรา ใจอดทน (2560) ที่มีข้อค้นพบที่สอดคล้องกัน คือ แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทยควรได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสถานศึกษา โดยการจัดเก็บรวบรวมความรู้ จัดทำเป็นหนังสือ สื่อการเรียนการสอน จัดตั้งให้มีการดำเนินงาน ร่วมกันในรูปแบบขององค์กร จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ร่วมกัน มีการบูรณาการเสริมสร้างหลักสูตรการเรียนรู้อุณหภูมิปัญญา ในระบบการศึกษา สนับสนุนการสร้างครูภูมิปัญญาไทยให้เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งควรมีการประชาสัมพันธ์และเรื่องการจัดการเรียนรู้แลกเปลี่ยน เพื่อยกระดับภูมิปัญญาไทยให้เป็นที่รู้จักทั่วไป การศึกษาของ พรเพ็ญ เดอयोग และอำไพรัตน์ อักษรพรหม (2557) พบว่า การสืบสานภูมิปัญญาที่น่าสนใจ คือ การรับการถ่ายทอดจากครอบครัวผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน การจัดทำเป็นหนังสือการดูแลเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และการส่งต่อความรู้ให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไปและผู้สนใจ การศึกษาของ จริญญา จันทร์แจ่ม อภิชาติ ไจอารีย์ และวีรฉัตร สุปัญญา (2557) ที่กล่าวว่า แนวทางสืบสานภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน จำเป็นต้องเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน โดย เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีความพร้อมในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชน สร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ทอผ้าจาก การจัดกิจกรรมส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากสู่เยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มทอผ้า และโรงเรียนจัดสรรงบประมาณสนับสนุน สร้างครูภูมิปัญญารุ่นใหม่ และส่งเสริมการทำงาน และบทบาทความเข้มแข็งของกลุ่มผู้นำสตรี และการศึกษาของปรีดา พูลสิน (2555) พบว่า แนวทางแก้ไขคือ ชุมชนต้องมีการศึกษาความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและนำมาอนุรักษ์เผยแพร่ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งชุมชนต้องทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ร่วมกับวัด บ้าน โรงเรียน และศูนย์เยาวชน พร้อมทั้งมีการ พัฒนาคุณภาพและจำนวนบุคลากรทางวัฒนธรรมจะต้องมีการร่วมกำหนดแผนงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกัน สำหรับแนวทางการสืบสานโดยการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ พิจิตรา จอมศรี (2560) ที่สรุปได้ว่าพิพิธภัณฑ์เสมือนจริงสำหรับกิจกรรมฝานังสามารถสนับสนุนด้านการเผยแพร่ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมไทยได้และสามารถนำระบบไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

ผ้ากาบบัว เป็นลายผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดอุบลราชธานี มีคุณลักษณะ คือ อาจทอด้วยฝ้ายหรือไหม สีผ้ากาบบัว เป็นสีของกาบบัว หรือกลีบบัว ซึ่งไล่จาก สีอ่อนไปแก่ จากขาว ชมพู เทา เขียว น้ำตาล ซึ่งผ้ากาบบัวมีความหมายและเหมาะสมสอดคล้องกับชื่อของจังหวัดอุบลราชธานี ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต และการรังสรรค์บรรจงด้วยจิตวิญญาณ

การทอผ้ากาบบัวถูกนำเข้ามาเผยแพร่ในชุมชนบ้านเชียงแก้วในปี พ.ศ. 2545 โดยความพยายามของกำนันตำบลจิกเทิงที่ต้องการสร้างอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชน ทั้งนี้เพราะเล็งเห็นว่าชาวบ้านเชียงแก้ว ตำบลจิกเทิงมีความรู้และทักษะในการทอผ้าทอพื้นบ้านอยู่แล้ว การนำเอาภูมิปัญญาการทอผ้ากาบบัวสามารถนำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นบ้านที่มีอยู่ดั้งเดิม จนมีการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มสตรีทอผ้ากาบบัวบ้านเชียงแก้ว ที่มีสมาชิกมาจาก 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 และ 4 จากการดำเนินงานสามารถต่อยอดสร้างเป็นอาชีพเสริมได้เป็นอย่างดี สามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนด้วยการได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดผ้าทอของอำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาเมื่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปคนในชุมชนจึงเห็นความสำคัญของการทอผ้ากาบบัวน้อยลง คนที่เคยทอผ้ากาบบัวได้เลิกทอผ้า เนื่องจากปัญหาด้านสุขภาพ และนโยบายการจําหน่ายข้าว ทำให้ข้าวราคาสูงจึงกลับไปทำนาแทนทั้งหมด ส่วนความคิดเห็นของชาวบ้านต่อสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้ากาบบัวด้านผู้รู้ ครูภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ด้านองค์ความรู้ทักษะและวิธีการทอและด้านการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า อยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านปัญหาในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้า อยู่ในระดับมาก

สำหรับแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากาบบัว ได้เสนอแนวทางตามรูปแบบการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 8 ประการ คือ การค้นคว้าวิจัย การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การถ่ายทอด การส่งเสริม กิจกรรม การเผยแพร่แลกเปลี่ยน และการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น เช่น การจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้ากาบบัว การเชิดชูครูภูมิปัญญา การทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น และที่สำคัญทุกแนวทางควรอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยต่อชุมชน

1. ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประชุม และร่วมกันกำหนดนโยบายกิจกรรมที่จะจัดขึ้น ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลโดยเน้นให้ประชาชน และกลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจได้มีสิทธิในการเข้าร่วมประชุม ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อร่วมกันสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและลูกหลาน ในการร่วมอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้ากบับ ผ้าทอพื้นบ้านและภูมิปัญญาด้านอื่นๆ ของชุมชนด้วย

2. องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชน ควรจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาเพิ่มขึ้น โดยการประยุกต์ให้เข้ากับกิจกรรมต่างๆ ในเทศกาล เพื่อเน้นความสำคัญ และการเปิดโอกาสให้ทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนให้มีส่วนร่วมกับชุมชนถือเป็นโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการผลักดัน ส่งเสริม และฟื้นฟูภูมิปัญญาการทอผ้าต่อไป เช่น การรณรงค์ให้สวมใส่ผ้ากบับในงานเทศกาลของชุมชน

3. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต้องคอยให้การสนับสนุน ส่งเสริมและจัดสรรงบประมาณในการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้การทอผ้ากบับและผ้าทอพื้นบ้าน สำหรับเยาวชน และจัดจ้างครูสอนการทอผ้า หรือวิทยากรที่ใช้สอนใน วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ หรือเวลาเย็นหลังเลิกเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อระดมการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน องค์กร/กลุ่มต่างๆ ในการลงมือปฏิบัติการ เพื่อตั้งและเสริมสร้างศักยภาพของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะชุมชนผู้ทำงานเกี่ยวกับการทอผ้ากบับ ผ้าทอพื้นบ้านให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในทุกด้าน เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เป็นต้น

2. ควรทำการศึกษาด้านทัศนคติและเจตคติของชาวบ้านที่มีผลต่อกิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญาผ้าทอกบับบนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

เอกสารอ้างอิง**ภาษาไทย**

- จรรย์ดา จันทรแจ่ม อภิชาติ ใจอารีย์ และวีรฉัตร สุปัญญา. (2557). แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชน ชาวไท-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**, ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน – ธันวาคม: 159-174.
- จรัส วาไชย. (2559). ประชาชนชาวบ้าน. **สัมภาษณ์**, 5 พฤษภาคม 2559 และ 30 ธันวาคม 2559.
- จามะรี เชียงทอง. (2549). **สังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ชานนท์ วิสุทธิชนน. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและเอกชน, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.
- ประเวศ วะสี. (2537). **สืบสานวัฒนธรรมไทยบนฐานการศึกษาที่แท้**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- ปรีดา พูลสิน. (2555). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส. **วารสารวิจัยและพัฒนา**, ปีที่ 4: 60-66.
- ปานิ เดชวิทยาพร. (2548). **ผ้าไทยกับวิถีชีวิตของคนไทย**. สมุทรสาคร: สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด.
- ปรางค์สุวรรณ ศักดิ์โสภณกุล. (2550). **วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์ปรินต์.
- ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. (2555). **การออกแบบการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พลั สมเสนาะ. (2559). ประธานกลุ่มสตรีทอผ้ากบับบ้านเชียงแก้ว หมู่ที่ 3. **สัมภาษณ์**, 31 ธันวาคม 2559.
- พิจิตรา จอมศรี. (2560). การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมฝาผนังบนเกาะรัตนโกสินทร์ด้วยระบบพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน: 1028-1041.
- พรเพ็ญ เดอयोग และอำไพรัตน์ อักษรพรหม. (2557). การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็งโคกสูง โดยกลุ่มเยาวชน. **วารสารมนุษยนิเวศศาสตร์ ฉบับพิเศษ สาขาวิชามนุษยนิเวศ ศาสตร์**, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กันยายน 2557: 41-52.
- มีชัย แต่สุจริยา. (2543). **ผ้ากบับ**. (Online). <http://www.lib.ubu.ac.th/html/report/thaisilk/pagabbuoubon.htm>, 20 พฤษภาคม 2559.
- _____. (2543). **ประวัติผ้ากบับ**. (Online). <https://sites.google.com/site/phakabbaw/prawati-pha-kabbaw>, 9 มกราคม 2560.
- ยีน แสงวงศ์. (2559). ครูภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นบ้าน. **สัมภาษณ์**, 5 พฤษภาคม 2559.

- เยาวลักษณ์ ทองทวี. (2559). หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมด้านหม่อนไหม ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (อุบลราชธานี). **สัมภาษณ์**, 26 ธันวาคม 2559.
- ระบบสารสนเทศศูนย์อนุรักษ์ผ้าไหม สำนักอนุรักษ์และตรวจสอบมาตรฐานหม่อนไหม กรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2558). **ตลาดผ้าก๊อบบัว**. (Online).
http://www.qsds.go.th/silkcotton/k_7.php, 12 มกราคม 2560.
- รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์. (2546). **ทุนวัฒนธรรม: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก เล่มที่ 1**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- รุจิภา บุญเจือ. (2548). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้อผ้าก๊อบบัวของกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านลาด สมติ**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เศรษฐศาสตร์สหกรณ์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ล่อ ไชโยธธา. (2551). **ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมชุมชนตำบลโคกจาน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- วิสุตา สาณะเสน. (2545). **วัฒนธรรมการใช้ผ้าในวิถีชีวิตแบบไทย**. กรุงเทพมหานคร: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. (2548). **นี่คือ..ผ้าทอพื้นบ้าน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิชาติ ใจอารีย์. (2557). **รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี**. **วารสารการเมืองการปกครอง**, ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (มีนาคม – สิงหาคม): 241-258.
- _____. (2555). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางเกษตรและสิ่งแวดล้อม**. นครปฐม: ภาควิชาการพัฒนาศาสตร์มนุษยและชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อรณิชา ทศดา สุภัญญา ใจอดทน และจันทร์จิรา ใจอดทน. (2560). **การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทอผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ**. **JOURNAL OF NAKHONRATCHASIMA COLLEGE**, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน): 117-128.
- อารีรัตน์ พุฒิรุ่งโรจน์. (2557). **แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาว่าวไทย**. **Academic Services Journal Prince of Songkla University**. Vol. 25 No. 2, May-Aug 2014: 37-46.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2558). **มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาต่างประเทศ

- Best, John W. (1977). **Research in Education**. 3rd ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.